

פרשת פנחס שנת תשפ"ה

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הואיל משה וש"ס

הואיל משה

ואיתא במדרש דלכן לא נכנס משה לארץ ישראל, משום ששיבר את הלוחות ועבר על לא תעשון כן לד' אלקיכם, (עיין בספר עיר דוד אות קנ"ב, ואות תי"ז),

והטעם ששיבר הלוחות, איתא במסכת שבת (דף פ"ז), שלשה דברים עשה משה מדעתו וכו' שבר את הלוחות, מאי דרש, אמר ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה וכל בן נכר לא יאכל בו, התורה כולה וישראל מומרים על אחת כמה וכמה, ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו, שנאמר אשר שברת ואמר ר"ל יישר כחך ששיברת עי"ש.

וכתבו התוספות (ד"ה ומה פסח), דאין זה ק"ו גמור דאם מומר אסור בפסח שהוא קרבן, מ"מ לא היה לו למנוע מלידתם להם התורה, אדרבה יש לו ללמדם ולהחזירם בתשובה עי"ש, אך משה רבינו דדריש ק"ו הנ"ל משום דס"ל דלא שייך להחזירם בתשובה, דכבר דנו המפ' אם תשובה מועיל לע"ז.

ובספר סמיכת חכמים בסמיכות מסכת סוטה למסכת קידושין (דף פ"ו. מדפ"ס) כתב, דדבר זה אי מהני תשובה על שלש עבירות החמורות במחלוקת שנויה, דכתיב תשב אנוש עד דכא, דכ"א נוטריקון דם כופר אשת איש, והיינו ע"ז גילוי עריות שפיכות דמים, חד אמר עד ולא עד בכלל ועל אלו הג' עבירות לא מהני תשובה, וחד אמר עד ועד בכלל ואכל מילי מהני תשובה אף על אלו השלש עבירות.

ופלוגתא זו תליא בפלוגתא אחרת, דלפי דעת הגמרא בפסחים (דף נ"ד). תשובה נבראת קודם שנברא העולם, שהיא אחד משבעה דברים שנבראו קודם שנברא העולם, ולדעת כמה מדרשים תשובה נבראת ביום הראשון לבריאה, ונרמז בקרא ורוח אלקים מרחפת על פני המים בזכות תשובה שנמשלה למים, ולכמה דעות נרמז בבריאת האורה זו תשובה.

ונפקא מינה בין אלו השני דעות כתבו המפ', דאי אמרינן דתשובה קדמה לבריאת העולם, אז התשובה מהני על כל העבירות שבעולם אף על אלו השלשה, דאין שייך להגביל שום ענין לומר דעל דבר זה מהני ועל דבר זה לא מהני, כיון דלא היה שום דבר בעולם אז, ואין לתפוס שום מקום וגבול, ובכריה בפני עצמה היתה התשובה על כל מה שיברא, אבל אי תשובה נברא ביום הראשון שאז הכל נברא כדדרשינן את השמים ואת הארץ לרבות תולדותיהם, ואז שייך להגביל ולומר על דבר זה מהני ועל דבר זה לא מהני עכ"ד.

ותקרבנה בנות צלפחד בן חפר וגו', ותעמדנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן וגו', אבינו מת במדבר וגו', למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן תנה לנו אחזה בתוך אחי אבינו, ויקרב משה את משפטן לפני ה' וגו', ויאמר ה' אל משה לאמר, כן בנות צלפחד דברת נתן נתן להם אחות נחלה וגו', ויאמר ה' אל משה עלה אל הר העברים הזה וגו'.

ואיתא במדרש רבה שיר השירים (פרשה א') נאוו לחייך (אות ג'), דבר אחר נאוו לחייך בתורים וכו', צוארך בחרוזים, ר' לוי בשם ר' חמא בר' חנינא אמר, אלו פרשותיה של תורה שהן חרוזות זו בזו ומושכות זו בזו ומדלגות זו מזו ודומות זו לזו וקרובות זו לזו, אמר רבי מנחמא, כגון הדין, דכתיב לאלה תחלק הארץ בנחלה, מה כתיב תמן, ותקרבנה בנות צלפחד, כן בנות צלפחד דוברות, וכתיב בתריה עלה אל הר העברים הזה, וכי מה ענין זה לזה, כיון דאתפלגת ארעא באו בנות צלפחד ליטול חלקן אצל משה ונסתלק משה מדינן, הדא הוא דכתיב ויקרב משה את משפטן, אמר לו הקב"ה, משה, מדינן את מסתלק ומלפני אין את מסתלק, אלא עלה אל הר העברים הזה וכו' ע"כ המדרש, והוא תמוה, דמה ענין בנות צלפחד ומשפטן שמשה יעלה מכאן זה להר העברים.

והנבס"ד, דאיתא במסכת בבא בתרא (דף קי"ט), תנא, בנות צלפחד חכמניות הן וכו', שלפי שעה דברו, דאמר רב שמואל בר רב יצחק, מלמד שהיה משה יושב ודורש בפרשת יבמין שנאמר כי ישבו אחים יחדיו וגו', אמרו לו אם ככן אנו חשובים תנה לנו נחלה כבן, ואם לא תתייבם אמנו, מיד ויקרב משה את משפטן לפני ה' עי"ש.

והקשה בשו"ת חת"ס (ח"ו סי' נ"ו), דלפי מה שהביא המרדכי במסכת יבמות (פרק החולץ סי' כ"ח), דמומר אינו זוקק לאשתו ליבום משום דאינו בהקמת שם בישראל עי"ש, וכן הביא הטור חאבהע"ז (סי' קנ"ז) בשם ר' יהודאי גאון עי"ש, א"כ איך טענו בנו צלפחד דאמם תתייבם, לפי"מ דאיתא במסכת שבת (דף צ"ו:) מקושש זה צלפחד, א"כ צלפחד חילל את השבת, וקיי"ל במסכת חולין (דף ה.) דמומר לחלל שבת הוה כמומר לכה"ת כולה עי"ש וא"כ אין כאן דין יבום כלל עכ"ק.

ובפשיטות י"ל, לפימ"ש כ' בשו"ת חת"ס (ח"ו סי' פ"ג) דבספרי מפיק ליה דחמירא שבת כע"ז, מדסמיק פרשת מקושש לפרשת ע"ז (סוף פרשת שלח), ולפי"ז י"ל דאי ס"ל דרשינן סמוכין אז י"ל דהמחלל שבת הרי הוא כמומר, משא"כ אי ס"ל לא דרשינן סמוכין, אז לא אמרינן דהמחלל שבת הרי הוא מומר עכ"ד.

אך הא מילתא דתשובה קדמה לעולם תליא בפלוגתא, דאיתא במדרש רבה בראשית (פרשה א'-ד'), ששה דברים קדמו לעולם וכו', ר' אהבה ברבי זעירא אמר אף התשובה שנאמר בטרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל, ומאותה שעה תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם עיי"ש, וכתב ביפה תואר (שם ס"ה) ד"ה אף התשובה, דפליגי אי דרשינן סמוכין, דהת"ק לא דריש סמוכין ותשב אנוש עד דכא אינו דבוק עם בטרם הרים ילדו, ולכן לא מני דגם תשובה קדמה לבריאת העולם, ור' אהבה בר"ז ס"ל דדרשינן סמוכין וכתוב בטרם הרים יולדו וכו' תשב אנוש עד דכא שמע מינה דתשובה קודמת לבריאת העולם עכ"ד.

ובזה יבואר המדרש, דקאמר מדינן אתה מסתלק, דהטעם דאתה מסלק עצמך מדינן של בנות צלפחד ואין אתה פוסק הדין ליתן להם נחלה, משום דאתה ס"ל דצלפחד היה מחלל שבת, וס"ל כשיטת המדרכי דאשת מומר פטורה מיבום, ומחלל שבת נעשה מומר, ומינה דס"ל דרשינן סמוכין, ולפי"ז מהני תשובה על חטא דע"ז, ונמצא דלא היה מקום לשבור הלוחות, דאדרבה היה לו למרע"ה להחזירם בתשובה, ולכן מדיני אין אתה מסתלק, אלא עלה אל הר העברים הזה ודו"ק.

(ב) עוי"ל, עפ"ימ"כ בספר ויאמר עזרא (בפרשתן), דלכן נסתלק משה מדינן של בנות צלפחד, משום דס"ל דקידושי רחל היו באיסור שתי אחיות, ולפי"ז יוסף בא מביאה פסולה, ופסול יוחסין אינו ראוי לירש בארץ ישראל, דכתיב בפרשת לך (פרשה י"ז-ח) ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו את כל ארץ כנען וגו', ואיתא במסכת יבמות (דף ק:) ולזרעך אחריו קאי על זרעו המיוחס אחריו עיי"ש, וה"ה לענין ירושת הארץ רק זרע כשר ומיוחס המה ראוי לירש בארץ, ולכן נסתלק משה מדינן כיון דהם באים משבט יוסף ואינם ראויים לירש בארץ עכ"ד.

ונודע קו' המפרשים דהיאך לקח יעקב שתי אחיות, כיון דהאבות שמרו כל התורה עד שלא ניתנה עכ"ק, ובספר כסף נבחר (פרשת ושלח) ד"ה איתא בצרור המור כתב ליישב, עפ"ימ"כ הרמב"ן בפרשת אחרי (פרשה י"ח-י"ח) עה"פ ואשה אל אחותה לא תקח לצרור וגו' וז"ל, ובכאן יפרש הכתוב טעם האיסור, יאמר שאינו ראוי שתקח אשה אל אחותה לצרור אותן זו לזו, כי הן ראויות שתהיינה אוהבות זו את זו לא שתהיינה צרות עכ"ל, ולפי"ז י"ל דהיכא דליכא לצרור שאינה צרה לחברתה שרי, וא"כ אצל רחל ולאה לא היה שום חשש שיהיו צרות זל"ז, שהרי רחל עצמה מסרה הסימנים ללאה כדאיתא במס' מגילה (י"ג:), ובודאי שלא היתה שנאה ביניהם, וליכא לצרור לגבייהו, ובכה"ג שרי גם ב' אחיות עיי"ש.

וכתב בספר יושב אהלים (פרשת מקץ ופרשת משפטים), דזהו רק למאן דס"ל דרשינן טעמא דקרא, אז יש לומר דהטעם דאסרה תורה שתי אחיות הוא משום שלא יהיו צרות זו לזו, והיכא דלא שייך הטעם לא שייך האיסור, משא"כ למאן דס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, אין לחלק וגם היכא שיי"ל דאוהבות זו את זו, ג"כ יש איסור דב' אחיות עיי"ש.

ובספר פרדס יוסף (פרשת שמיי) עה"פ בני אהרן הנותרים, הביא מה ששמע מפ"ק של הגה"ק מאוסטרווצע זצ"ל, בטעם הדבר דלא מהני תשובה לע"ז, כיון שכל ענין התשובה הוא מטעם עשה דוחה ל"ת, וכדאיתא במסכת יומא (דף פ"ו:) גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה, וכ"ז בשאר עבירות, אבל כשחטא בע"ז ושלח יד בקדוש ונורא שמו יתברך, הו"ל מכלל ל"ת שבמקדש, ואיתא במסכת זבחים (דף צ"ז:) אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש עיי"ש, ולכן לא מהני תשובה על חטא דע"ז עיי"ש.

והא דאמרינן דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, איתא בזבחים (דף צ"ז:) ת"ר כל אשר יגע, יכול אפילו שלא בלע ת"ל בבשרה עד שיבלע בבשרה, יקדש להיות כמוהא כיצד אם פסולה היא תפסל ואם כשרה היא תאכל כחמור שבה (פסחים דף מ"ה). בשר חולין או שלמים שזמן אכילתו מרובה מחטאת ונגע בחטאת, יקדש להיות כמוהא, שאם פסולה היתה החטאת כגון פיגול או פסול אחר, תיפסל אף זו שבלעה ממנה, ואם כשרה היא, החטאת מהניא לבלועת הימנה לאסור באכילה אלא כחמור שבה כחמור החטאת שנבלע בה לפני מן הקלעים ולזכרי כהונה וליוס ולילה אחד) ופריך ואמאי (תיפסל משום האי פורתא) ונתי עשה (דואכלו אותם דכשירה) ולידחי את ל"ת (דלא תאכל דפסולה), ומשני אמר רבא אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, דתניא ועצם לא תשברו בו, ר"ש בן מנסיא אומר אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח, אמאי נתי עשה (דאכילת מוח דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה) ולידחי את ל"ת, אלא אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש עיי"ש.

ובתוס' (ד"ה ואחד) הקשו, דאיך ילפינן משבירת עצם דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, הלא י"ל לכן לא אמרינן עשה דוחה ל"ת משום דלא הוה בעידנא, דהלא בשעה דמיעקר ללאו דשבירת עצם אינו מקיים עשה דאכילה עכ"ק.

אך י"ל, לפימ"כ המג"א (או"ח סי' תמ"ו סק"ב) בשם השבלי לקט, דבעשה רבים דוחה לל"ת אף היכא דלא הוה בעידנא עיי"ש, ולפי"מ דקיי"ל במסכת פסחים (דף צ"א:) אין שוחטין את הפסח על היחיד עיי"ש, א"כ הוי אכילת הפסח עשה דרבים ודחי אף שלא בעידנא, ושפיר יש להוכיח משבירת עצם דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש.

והמפ' כתבו הטעם דבעשה דרבים לא בעינן שיהא בעידנא, לפימ"כ הרבינו חננאל במסכת שבת (דף קל"ג.) הטעם דרק היכא דבעידנא דמיעקר ללאו מקיים העשה אמרינן דעשה דוחה ל"ת, משום דחיישינן שמא ימות לאחר דחיית הל"ת בעוד שלא קיים העשה, וכ"כ הריטב"א במסכת ר"ה (דף ל"ב:), ועיין בשו"ת מהר"ש ענגיל (ת"ח סי' כ"ח אות ד') שכתב, שמדברי הירושלמי בשבת (פ"ט סוף ה"א) מבואר טעם זה עיי"ש, ועיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורת ח"ב סי' ד' וסי' קי"ג), ובספר מהר"ם שיק על המצוות (מצוה שמ"ט).

וכתבו שם דזה תליא בפלוגתא ר"מ ור"י במכת סוכה (דף כ"ג:), ובמסכת גיטין (דף כ"ח:), אי חיישינן לשמא ימות או לא חיישינן עכ"ד, ולפי"ז ברכים לא שייך החשש שמא ימות הרבים, ולכן בעשה דרבים אמרינן דדחי אף שלא בעידנא.

אך זה א"ש אי ס"ל דדרשינן טעמא דקרא, אז י"ל דעשה דוחה ל"ת לא אמרינן רק היכא דהוי בעידנא, והטעם משום דחיישינן שמא ימות, ושפיר י"ל דהיכא דהוי עשה דרבים דליכא החשש שמא ימות הרבים, שפיר י"ל דאמרינן עשה דחי לא תעשה אף דל"ה בעידנא, משא"כ אי לא דרשינן טעמא דקרא א"כ לא אמרינן דבעינן בעידנא משום דחיישינן שמא ימות, וי"ל דאף היכא דליכא החשש שמא ימות, עכ"ז בעינן שיהא בעידנא דמיעקר ללאו מקיים העשה, ואף בעשה דרבים לא אמרינן דחי אלא היכא דהוי בעידנא.

ומעתה מבואר דברי המדרש, דהקב"ה אמר למשה, כיון דמדנינן של בנות צלפחד אתה מסתלק, משום דס"ל דיוסף בא מביאה אסורה ואינו ראוי לירש בארץ, וע"כ דס"ל לא דרשינן טעמא דקרא, ולפי"ז גם בעשה דרבים בעינן בעידנא, ולפי"ז י"ל דעשה דוחה ל"ת שבמקדש, והטעם דלא אמרינן עשה דוחה ל"ת בשבירת עצם, משום דלא הוה בעידנא, ולפי"ז י"ל דמהני תשובה על חטא ע"ז, ונמצא דלא היה מקום לשבור הלוחות, דאדרבה היה לו למרע"ה להחזירם בתשובה, ולכן מדיני אין אתה מסתלק, אלא עלה אל הר העברים הזה ודו"ק.

ג) עוי"ל, דבספר חמודי צבי הביא קושית החת"ס, דלכאורה מוכח דבת יורשת, מדאמרה תורה וכי יגור אתכם גר ועשה פסח לה' וגו', דלכאורה האיך משכח"ל דגר יעשה פסח, לפימ"ש התוס' במסכת פסחים (דף ג:) ד"ה מאליה, דמי שאין לו קרקע אינו עושה פסח, וגר הא אין לו קרקע, ועכצ"ל דמשכח"ל שנשא בת ישראל וירשה קרקע מאביה, ולכאורה מוכח מזה דבת יורשת, אך אי ס"ל קנין פירות כקנין הגוף דמי, משכחת לה שהגר קנה קרקע, ואף דחוזרת ביובל, מ"מ קנין פירות יש לו, והוי קנין הגוף וחייב בפסח, ולא מוכח דבת יורשת, אבל אי ס"ל דלאו כקנין הגוף דמי, ע"כ מוכח דבת יורשת עכ"ד, ועיין בספר וידבר משה עה"ת (בפרשתן).

ולכאורה יש להביא ראיה דלאו כקנין הגוף דמי, ואיתא במסכת שבת (דף פ"ח:), ואמר ר' יהושע בן לוי, בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע, מה לילוד אשה בינינו, אמר להן לקבל תורה בא, אמרו לפניו, חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים וכו' עיי"ש.

והמפרשים כתבו [עיי' בספר ראש דוד (פרשת בשלח), ובספר שמע יעקב (פרשת במדבר)] דטענת המלאכים היתה שהם צריכים לקבל התורה מכח דינא דבר מיצרא עיי"ש.

ובספר קולו של יעקב פרשת בראשית (אות ט') הביא משם ספר לחם עוני (דף ס"ח:) תירוץ, על טענת המלאכים דהתורה שייכה להם מכח דינא דבר מיצרא, עפימ"ש"כ הרשב"א מובא

בחו"מ (סי' קע"ה סעיף ס"ג בהג"ה) דמי שמכר שדה לזמן ולא לחלוטין לית בה דינא דבר מצרא עיי"ש, ולפי"מ דאיתא במסכת נדה (דף ס"א:) דמצות בטילות לעת"ל, א"כ הקב"ה מכר את התורה רק לזמן קצוב, ול"ש בה דינא דבר מיצרא עכ"ד.

וכתב בס' יושב אהלים פ' בשלח (דף קנ"א מדהפ"ס) דמכר לזמן דינו כקנין פירות, ולכן דעת הרשב"א הוא רק למ"ד דקנין פירות לא הוי כקנין הגוף, אבל להמ"ד דס"ל דהוה כקנין הגוף, אז אף במוכר לזמן אית ביה דינא דבר מצרא כיון דהוה כקנין הגוף עיי"ש, ולכאורה מוכח ממה שבני ישראל קיבלו התורה ולא המלאכים, דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי.

אך בספר שער החצר (אות קנ"ב) כתב, דלכן קבלו ישראל התורה ולא מלאכי השרת, משום דהתורה דברה כלשון בני אדם ולכן שייך התורה לבני אדם ולא למלאכי השרת עכ"ד, ועיין בספר עזרא (דף י"ג: מדהפ"ס).

ואיתא במסכת נדרים (דף ס"ו:), פותחין בשבתות ובימים טובים (שאומרים לו אילו היית יודע שאסור להצטער בשבת היית נודר אי אמר לאו מתירין אותו), בראשונה היו אומרים, אותן הימים (ימים טובים ושבתות שבהן) מותרים, ושאר כל הימים אסורין, עד שבא ר' עקיבא ולימד, שהנדר שהותר מקצתו הותר כולו, וכתב הר"ן, דבירושלמי ילפינן לה מדכתיב ככל היוצא מפיו יעשה, דמשמע דוקא כשכולו קיים עיי"ש.

ובמסכת נדרים (דף ג:) איתא, וידות היכא כתיב (היכא כתב להו קרא דדריש להו מיניה דאמר מדרשא אתיא ולא כתיבי ממש), איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה', ותניא, נזיר להזיר לעשות כינויי נזירות כנזירות וידות נזירות כנזירות, אין לי אלא בנזירות, בנדרים מנין, ת"ל איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה', מקיש נזירות לנדרים ונדרים לנזירות וכו', מאי שנא גבי נזירות דכתיב נזיר להזיר, נדרים נמי הא כתיב לנדור נדר (ונידרוש נמי מלנדור לעשות כינויי נדרים כנדרים), והיקישא למה לי (דאמרת מקיש נדרים לנזירות הא מצין למירדש מקרא גופיה), אי כתב נדר לנדור כדכתיב נזיר להזיר לא צריך היקישא, השתא דכתיב לנדור נדר דברה תורה כלשון בני אדם (הכי משתנו בני אדם ודברה תורה כלשון בני אדם וליכא למירדש מינה כלום), הניחא למאן דאית ליה דברה תורה כלשון בני אדם, אלא למאן דלית ליה דברה תורה כלשון בני אדם (דכל היכא דכתב ייתור לשון כהאי גוונא לדרשא קא אתי ולא משום דמשתני כלשון בני אדם), האי לנדור נדר מאי עביד ליה, דריש ליה לעשות ידות נדרים כנדרים וכו', במערבא אמרי, אית תנא דמפיק ליה לידות מן לנדור נדר, ואית תנא דמפיק ליה מן כל היוצא מפיו יעשה עיי"ש.

וכתב הר"ן וז"ל, כלומר דלא סבירא להו דמלהזיר דרשינן תרתי, אלא למאן דאית ליה לא דברה מפיק להו לידות מלנדור נדר, ונזיר להזיר מוקי ליה לנזירות חלה על נזירות, והאי תנא מוקי כל היוצא מפיו יעשה לנדר שהותר מקצתו הותר כולו, דדריש ליה הכי, אם חל כל היוצא מפיו יעשה אבל אינו חל לחצאין, ואית תנא דמפיק להו מן כל היוצא מפיו יעשה, היינו מאן דאית ליה דברה תורה כלבנ"א,

ולדידיה תרתי שמעינן מינה, ידות נדרים כנדרים ונדר שבטל מקצתו בטל כולו, והכי מפרש לה להך פלוגתא בירושלמי, ואע"ג דבמערכא לא בעי למידרש מלהזיר תרתי, מכל היוצא מפיו דרשי להו דתרווייהו משמעותיה דקרא עכ"ל.

ובספר חידושי חת"ס עמ"ס נדרים (דף כ"ה:) ד"ה דבראשונה היו אומרים וכו' כתב, נ"ל דחכמים הראשונים לא היו ס"ל הך דרשא דככל היוצא מפיו יעשה לענין נדר שהותר מקצתו הותר כולו, משום דס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, ולא אייתר ככל היוצא מפיו יעשה, ולא ס"ל דתרתי שמעינן מינה, עד שבא ר"ע ולימד דמכל היוצא מפיו דרשינן נדר שהותר מקצתו וכו', וי"ל עד שבא ר"ע דס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם וא"כ שמעינן ידות נדרים מלנדור נדר, ואייתר ליה ככל היוצא מפיו יעשה לנדר שהותר מקצתו הותר כולו עיי"ש.

ובזה יתבאר המדרש, דהקב"ה אמר למשה מדין בנות צלפחד אתה מסתלק, ולכאורה אמאי לא אמרת להם דהם יורשים דהא מוכח דבת יורשת מדגר חייב בפסח, וע"כ דס"ל דאין ראיה משם ד"ל דמיירי שקנה קרקע וס"ל דקנין פירות כקנין הגוף דמי, ומעתה הטעם דבני ישראל קבלו התורה, משום דברה תורה כלשון בני אדם, ומעתה לא אייתר ככל היוצא מפיו יעשה, ולא אמרינן נדר שהותר מקצתו הותר כולו, ולכן עשה אל הר העברים ודו"ק.

(ד) עוי"ל, דאיתא במסכת בבא בתרא (דף ק"ט.), אמר ר' חידקא, שמעון השקמוני היה לי חבר מתלמידי ר' עקיבא, וכך היה ר' שמעון השקמוני אומר, יודע היה משה רבינו שבנות צלפחד יורשות הן אבל לא היה יודע אם נוטלות חלק בכורה אם לאו וכו', ואי ס"ד ארץ ישראל מוחזקת מאי קא מסתפקא ליה, ומשני היא גופא (אי ארץ ישראל הוי מוחזקת או לא) קא מסתפקא ליה עיי"ש.

וכתב בספר קולו של יעקב (בפרשתן) בשם ספר לקט יוסף ומובא דבריו בספר מטעם המלך (ח"ה סי' תרל"ט) הטעם דמשה סילק עצמו מבנות צלפחד, לפי שהם רצו ליטול פי שנים חלק בכורה, דהרי צלפחד היה בכור, ומשה היה ס"ל דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, וא"כ הו"ל רק ראוי, ובכור אינו נוטל פי שנים בראוי כבמוחזק, ואם היה דוחה את תביעתן ואומר שאין מגיע להן, היו חושדים אותו דמחמת שנאה קאמר להו הכי, וז"ל הוזה"ק, ובגין דחב במדבר במלולא לגבי משה, חשיבו דמשה אנטיר דבכו, ובגין כך קריבו לקמיה דמשה ואלעזר וכל הנשיאין וכל רישי אבהן, ולא מללו עם משה אלא לקמיהו, בגין דקניאו קנאה מיניה עכ"ל, הרי שבנות צלפחד חששו שינטור משה להם איבת אביהם, ולכן לא רצה לפסוק להם ונסתלק מדינן עכ"ד.

וברש"י עה"ת פרשת לך (י"ג-י) עה"פ ויהי ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט והכנעני והפריזי אז יושב בארץ

כתב, לפי שהיו רועיו של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים, ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים ניתנה הארץ לאברם ולו אין יורש ולוט בן אחיו יורשו ואין זה גזל, והכתוב אומר והכנעני והפריזי אז יושב בארץ ולא זכה בה אברם עדיין עכ"ד, ולעיל בפסוק (י"ב-ו) והכנעני אז בארץ פרש"י, שהיה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם, שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו וכו' עיי"ש, ונמצא לפי"ז שבאמת היתה הארץ ביד אברם שהוא מזרעו של שם, אלא שהכנעני היה כובשה ממנו בכיבוש מלחמה.

ובהואיל משה (שנת תשע"ז אות ל"ד) הבאנו מבעל השפע חיים זצ"ל דזה אי ארץ ישראל מוחזקת מאבותינו או אינה מוחזקת תליא בזה, דאיתא במסכת סנהדרין (דף נ"ט.), כל דבר שנאמר לבני נח ולא נשנית בסיני, לישראל נאמרה ולא לבני נח, ומקשינן אדרבה מדלא נשנית בסיני לבני נח נאמרה ולא לישראל (לבני יעקב בעוד שהיו בני נח נאסר להם ולא משבאו לכלל ישראל), ומשני ליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, ולא, והרי יפת תואר דלישראל מותר ולעכו"ם אסור, התם משום דלאו בני כיבוש נינהו (לא נתנה ארץ לכבוש כי אם לישראל שאף לישראל לא הותר יפת תואר אלא במלחמה עיי' כיבוש) עיי"ש, ומעתה אי אמרינן מי איכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, ומוכח דעכו"ם לאו בני כיבוש מלחמה נינהו, ולפי"ז לא זכו בה הכנעני ע"י הכיבוש, וא"כ נשארה הארץ ביד בני שם, וזכה אברהם בנחלת הארץ כשהבטיחו הקב"ה אף שהיה הכנעני בארץ, וממילא ארץ ישראל היתה מוחזקת בידם.

אך לפי"מ דאיתא במסכת גיטין (דף ל"ז:), אמר ר"ל, מנין לעכו"ם שקנה את העכו"ם למעשה ידי, שנאמר וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו, אתם קונים מהם ולא הם קונים מהם, ולא הם קונים זה מזה וכו', ה"ק ולא הם קונים מזה לגופו, יכול לא יקנו זה את זה למעשה ידי, אמרת ק"ו עכו"ם ישראל קונה, עובד כוכבים עובד כוכבים לא כש"כ, ואימא הני מילי בכספא אבל בחזקה לא, אמר רב פפא עמון ומואב טהרו בסיחון, ופירש"י דחזקה היינו חזקה של עבדות כגון הלבישו הנעילו והרחיצו לרבו, והתוס' (ד"ה אבל) פירשו דקאי על כיבוש מלחמה עיי"ש, ועיין בספר שארית יעקב (פרשת שלח ד"ה וזה טעם), ובספר מחנה אפרים בה' עבדים (סי' ג'), ובספר חידושי חתם סופר עמ"ס גיטין, ובשו"ת חת"ס חיוור"ד (סי' י"ט), ובספר ראש דוד (פרשת בלק), מבואר מזה דעכו"ם בני כיבוש מלחמה נינהו, ולפי"ז קנאה הכנעני לארץ ע"י כיבושם, א"כ לא היתה הארץ מוחזקת ביד אבותינו עכ"ד השפע חיים זצ"ל.

ובהואיל משה (פרשת בלק אות קט"ז) כתבנו לתרץ, דהתוס' במסכת חולין (דף ל"ג.) ד"ה אחד עכו"ם הקשו, דאיך ב"נ נהרג על העוברין וישראל פטור, נימא מי איכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור עכ"ק, ובשו"ת בן פורת ח"א (סי' ג' אות ו') כתב ליישב, עפ"י דהרא"ם עה"ת (פרשת משפטים עה"פ ולא יהיה אסון) שכתב, דלכן אמרינן דישראל פטור על העוברין משום דהוה התראת

נינהו, ולכן שפיר מתרץ הגמ' דעמון ומואב טהרו בסיחון ודו"ק.

ואיתא במד"ר בראשית (פ"ד-י) מה דבתם רעה הביא יוסף לאביו, ר' מאיר אומר חשודין הן על אבר מן החי עיי"ש, והקשו המפ' ממה נפשך אם היה אמת שאכלו אבר מן החי, יוקשה על השבטים היתכן שיעברו בשאט נפש על איסור אבר מן החי שהוא מז' מצות שב"נ נצטוו עליהם, ואם לא היה אמת הדבר, היתכן דיוסף הצדיק יוציא חלילה שקר מפיו ויוציא שם רע על אחיו, וכתבו המפ' (עיין בספר שמע יעקב פרשת וישב עמוד ק"ג) דאכלו חצי שיעור עכ"ד,

ויש לבאר סברת מחלקותם, דאיתא במסכת יומא (דף ע"ד.) חצי שיעור, ר' יוחנן אמר אסור מן התורה, ריש לקיש אמר מותר מן התורה, ר' יוחנן אמר אסור מן התורה כיון דחזי לאצטרופי איסורא קא אכיל, ריש לקיש אמר מותר מן התורה אכילה אמר רחמנא וליכא עיי"ש, ובזה פליגי יוסף והשבטים, דהשבטים ס"ל דחצי שיעור מותר מה"ת, [ועיין בנזר הקודש בראשית רבה (פרשה ס"ד סי' ד') דרך ארצה שמר גם מצות דרבנן, אבל בניו לא שמרו אלא מצות דאורייתא עיי"ש], ויוסף ס"ל דח"ש אסור מה"ת עכ"ד.

ובספר נטיעות אדר (סי' ל"א א"ג) כתב להסביר פלוגתא ריו"ח ור"ל אם חצי שיעור מותר מה"ת או אסור מה"ת, דבמסכת יומא (דף ע"ד.) מביא ברייתא דמרבה איסור חצי שיעור מכל חלב, וכתבו התוס' דאיצטריך תרומתו דע"י טעם דחול"א אמרינן דכל היא דרשה גמורה עיי"ש, וענין חול"א כתב הפמ"ג ביור"ד (סי' ס"ה סק"ד במ"ז) די"ל דהיינו בב"א יצטרפו, או זא"ז בתוך אכילת פרס, ופשוטו נראה דר"ל זא"ז, וכ"כ השאג"א בהל' חמץ (סי' פ"א), וא"כ זהו רק אם כדי אכילת פרס מה"ת לוקין עליו, וידוע הפלוגתא במסכת מכות (דף ט"ז.) אם התראת ספק שמה התראה או לא עיי"ש.

ולפי"ז באכל חצי שיעור ואח"כ בתוך אכילת פרס עוד ח"ש ובהפסק בינתיים, איך יוכלו להתרות בו התראת ודאית, דהא בח"ש הראשון ספק אם ישלים עוד לכשיעור או לא, ובח"ש השני שאז היא וודאי, מ"מ צריך התראה על כשיעור והיינו מתחלת אכילה, ואז הו"ל התראת ספק, ועיין במסכת שבועות (דף כ"ח.) אכל איסור ואח"כ התנאי פלוגתא דריו"ח ור"ל, וג"ז קצת דוגמתה, דח"ש הראשון תלוי בח"ש השני, ואז איגלאי מילתא למפרע דאיסור אכל, וא"כ תלוי בדין התר"ס אי הוה התראה, ולמ"ד לא שמה התראה אין כאן חיוב מלקות, ומעתה ריו"ח דס"ל במסכת מכות (סו) התראת ספק שמה התראה, ע"כ דסובר כזית בכדי אכילת פרס מה"ת, וח"ש חזי לאיצטרופי למלקות, ע"כ שפיר ס"ל דח"ש אסור מה"ת, משא"כ ר"ל דס"ל לא שמה התראה, א"כ כזית בכא"פ לאו דאורייתא לענין מלקות, וכיון דאינו גורם מלקות בדאיכא שיעור לא שייך חזי לאיצטרופי, ולכן ס"ל לר"ל ח"ש מותר מה"ת עכ"ד.

ספק, דשמא לא יהיה הולד בן קיימא, והתראת ספק לא שמה התראה עיי"ש, ולכאורה דבריו תמוהין דאין זה ספק בהתראה רק ספק בעצם החיוב, דאם לא יהיה בר קיימא ואינו נפש הרי באמת פטור, אולם האמת הוא כמש"כ הרא"ם שם להלן, דאע"ג דרוב נשים מתעברות ויולדות וולד בר קיימא, עכ"ז אין לחייב משום זה ההורג את העובר, ולומר דהרג נפש שהיה ראוי להולד ולהיות בר קיימא, דיש לחלק בין רוב דעכשיו לרובא דלאחר זמן עכ"ל עיי"ש, וכונתו דעל זמן העתיד לומר שהיה ראוי להיות נולד בעתיד וכו' לא אמרינן רוב, וזה דבר חידוש גדול דלא אמרינן רוב לעתיד.

ולפי"ז יתיישב קושית התוס' מהא דב"נ נהרג על העוברין ולא אמרינן מי איכא מידי, וזה דמי איכא מידי שייך רק בדבר האסור לב"נ ומותר לישראל, משא"כ היכא שישראל מוזהר על החטא ונענש עליו כמו הב"נ, רק שההוכחה שעשה את החטא הוא שונה בב"נ מבישראל, והיינו שסומכין בב"נ על הוכחה קלה שאין סומכין עליה בישראל, דזה ודאי לא שייך מי איכא מידי, שהרי ב"נ נהרג בעד אחד כדאיתא במסכת סנהדרין (דף נ"ז.) ובישראל בעינן שני עדים, וא"כ גם כאן דאילו ידענו שתפיל ולא יולד בר קיימא ואין כאן חטא הריגת נפש, הרי היה גם ב"נ פטור, וכן להיפוך אלו ידענו שיוולד בר קיימא, הרי היה גם ישראל חייב, ורק לפי שאנו מסופקין בזה, ויש כאן הוכחת הרוב לומר דכיון דרוב נשים מתעברות ויולדות וכו', ודאי היה ראוי להיות בר קיימא, אלא דלא אמרינן רוב לעתיד בישראל והיא הוכחה קלושה ואינה מספקת בישראל רק בב"נ, א"כ בזה ל"ש מי איכא מידי כיון דאין החילוק בעצם החטא והעונש רק בהוכחת החטא וז"פ.

והתוס' במסכת גיטין (דף ל"ג.) ד"ה ואפקעינהו הקשו, דכל אשת איש שזינתה הוי התראת ספק שמא ישלח לה גט ויבטל שלא בפני השליח וכו', ותירצו דרוב אין מגרשין נשותיהן, ותלינן מכח הרוב שלא יגרש וזהו ג"כ רוב לעתיד, וע"כ ר"ל דס"ל דהתראת ספק לא שמה התראה, א"כ קשה קר' התוס' הנ"ל, וצ"ל דאמרינן רוב לעתיד, וא"כ שוב נסתלקה סברת הרא"ם הנ"ל, ושוב שפיר מהא דב"נ נהרג על העוברין וישראל לא, יש ראייה אלימתא דלא אמרינן מי איכא מידי, משא"כ ריו"ח דס"ל דהתראת ספק שמה התראה איכא ראייה דאמרינן מי איכא מידי עכ"ד.

ולפי"ז שפיר מיושב קושית המפר' הנ"ל, דהא דאיתא במסכת סנהדרין דעכו"ם לאו בני כיבוש, היינו דייקא אליבא דמאן דס"ל האי כללא דליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, ולדידיה הוצרך לתרץ דהא דעכו"ם אסור ביפת תואר היינו משום דעכו"ם לאו בני כיבוש נינהו, משא"כ במסכת גיטין דהגמ' שקיל וטרי אליבא דר"ל, וכיון דר"ל לית ליה הך כללא דמי איכא מידי וכו', ממילא לדידיה אין הכרח כלל לומר דהא דיפת תואר אסור לעכו"ם משום דלאו בני כיבוש

והטעם על מה שנגזר על משרע"ה שלא יכנס לארץ ישראל, כתב בילקוט ראובני שהוא בשביל שסירב ללכת למצרים ואמר שלח נא ביד תשלח, עיין בספר כסף נבחר (פרשת ואתחנן) ובספר לקט יוסף ערך משה (אות ה'), ומקור הדבר איתא במד"ר ויקרא (פרשה י"א-ו), א"ר שמואל בר נחמן, כל שבעת ימי הסנה היה הקב"ה מפתה למשה שילך בשליחותו למצרים, הה"ד גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך אל עבדך הרי ששה, ובשביעי אמר לו שלח נא ביד תשלח, אמר לו הקב"ה משה את אומר שלח נא ביד תשלח, חייך שאני צוררה לך בכנפך, אימתי פרע לו, ר' לוי אמר כל ז' ימי אדר היה משה מבקש תפלה ותחנונים שיכנס לא"י, ובשביעי אמר לו כי לא תעבור את הירדן הזה עי"ש, וכן איתא במדרש תנחומא פרשת ואתחנן (אות ו') עי"ש.

וכבר האריכו המפ' להמליץ על משרע"ה דלכן לא רצה לילך למצרים, משום דס"ל דאכתי לא הגיע הזמן, דהגזירה להיות בגלות היתה על ארבע מאות שנה.

אך איתא במד"ר פרשת בא (פרשה ט"ו-א), אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולמים, ארבע מאות שנה אמרת לנו להשתעבד ועדיין לא שלמו, אמר להם כבר שלמו שנאמר (שה"ש ב"א) הנה הסתיו עבר, ופי' ביפה תואר (שם) דקושי השעבוד הדומה לסתיו השלים הגלות עי"ש.

אך איתא במסכת שבת (דף י'), אמר ר' חמא בן גוריא אמר רב, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שהרי בשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים עי"ש, וכתבו התוס' (ד"ה ה"ג) ואע"ג דבלא"ה נגזר דכתיב ועבדום וענו אותם, שמא לא היה נגזר עליהם עינוי כ"כ אלא ע"י זה עכ"ד, הרי דקושי השעבוד הוא בשביל חטא דמכירת יוסף, ולפי"ז ליכא למימר דקושי השעבוד השלים הזמן, אך אם נאמר דהשבתים צדקו במה שמכרו את יוסף, א"כ שוב נמצא דקושי השעבוד היה שלא כדין, ושפיר י"ל דהשלים הזמן.

ומעתה מבואר דברי המדרש, דכיון דמשה נסתלק מדין בנות צלפחד, דס"ל דבנות צלפחד אינן נוטלות חלק בארץ, משום דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, דס"ל עכו"ם בני כיבוש מלחמה נינהו, דל"ל הך כללא דמי איכא מידי וכו', ולפי"ז ס"ל התראת ספק לא שמה התראה, וחצי שיעור מותר, והצדק הוא עם השבטים, ומעתה י"ל דקושי השעבוד השלים הזמן, וכבר הגיע הזמן, ולכן מדיני אי אתה מסתלק ודו"ק.

ה) עו"ל עפ"י הנ"ל, דהטעם דמשה נסתלק מדין בנות צלפחד, משום דס"ל ארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, ובנות צלפחד אין להם חלק בארץ.

ולכאורה יש להביא ראיה דארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, דנודע קושית המפ' דהיאך נשא יעקב אבינו שתי אחיות, כיון

אך לפימ"ש"כ הרדב"ז בשו"ת (ס"ו תרצ"ו), דליעקב היה מותר ב' אחיות שהיה מהמרכבה משכינה הקדושה וצורתו חקוקה בכסא הכבוד ונקרא אל, כדאיתא במסכת מגילה (דף י"ח), א"ר אחא א"ר אלעזר, מניין שקראו הקב"ה ליעקב אל, שנאמר ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלקי ישראל, דאי ס"ד למזבח קרא ליה יעקב אל, ויקרא לו יעקב מיבעי ליה, אלא ויקרא לו ליעקב אל, ומי קראו אל, אלקי ישראל ע"כ הגמ', וכיון דאיסור עריות הוא משום דבפמליא של מעלה הוי זיווגי המדות בבחינת עריות כביכול, ואסור להשתמש בשרביטו של מלך, וכיון שיעקב היה בבחינת אל הותר לו להשתמש בשרביטו של מלך, ושפיר נשא שתי אחיות עכ"ד.

אמנם בב"ר וישלח (פרשה ע"ט-ח) איתא, אמר ריש לקיש, ויקרא לו אל אלקי ישראל, אמר אתה אלו"ה בעליונים ואני אלו"ה בתחתונים, ר' הונא בשם ריש לקיש אמר, אפילו חזן הכנסת אינו נוטל שררה לעצמו ואתה היית נוטל שררה לעצמך, מחר בתך יוצאה ומתענה הה"ד ותצא דינה בת לאה עי"ש, ובס' ילקוט הגרשוני (ח"ה בהשמות) כתב, דאי דרשינן סמוכין בכה"ת, מסתבר טפי לדרוש כר"ל שיעקב קרא לעצמו אל דבזה מובן הסמיכות של ותצא דינה בת לאה עי"ש, מבואר מזה דאי דרשינן סמוכין אז אמרינן דיעקב בעצמו קרא לו אל.

ובספר עשרה מאמרות כתב, דלכן לא נכנס משה לא"י משום שלא קיים מצות פו"ר, דמצות פו"ר הוא זכר ונקבה, ולמשה לא היה רק שני זכרים עכ"ד, ועיין בספר יושב אהלים (דף קס"ד), ובספר קולו של יעקב (דף ק"י).

ובספר פני אריה זוטא (פרשת חיי שרה) כתב, דזה אי מצות פו"ר הוא בבן ובת או בבי' בנים תליא אם אשה מצווה על מצות פו"ר, דאיתא במסכת יבמות (דף ס"ה), האיש מצווה על פו"ר אבל לא האשה, רבי יוחנן בן ברוקה אומר על שניהם הוא אומר ויברך אותם אלקים ויאמר להם אלקים פרו ורבו עי"ש, ומעתה אי ס"ל דגם האשה מצווה בפו"ר י"ל דצריך דייקא בן ובת, דהבן הוא נגד מצות האב והבת הוא נגד מצות האם, משא"כ אי ס"ל דנשים אינן מצוין על מצות פו"ר רק האיש, אז י"ל דמצות פו"ר הוא בבי' בנים.

וכתב בספר לקוטי סופר במצות פו"ר (דף ו' ע"ד מדפ"ס), דתלוי אי דרשינן סמוכים או לא, דטעמייהו דחכמים דאשה פטורה מפו"ר משום דכתיב וכבשוה ודרכו של איש לכבש ואין דרכה של אשה לכבש, ודרשינן סמוכין דוכבשוה למה דכתיב לעיל מיניה פרו ורבו וגו' וילפינן דמצות פו"ר נוהג דומיא דוכבשוה, משא"כ ריב"ב ס"ל דלא דרשינן סמוכין ולא שייך ציווי דפו"ר לוכבשוה עיי"ש.

ובזה מבואר המדרש, דא"ל הקב"ה למשה, מאחר שמדינן של בנות צלפחד אתה מסתלק, משום דס"ל דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, ולפי"ז מה שנשא יעקב השתי אחיות, משום דיעקב נקרא אל, ולפי"ז ס"ל דלא דרשינן סמוכין, ונשים חייבות במצות פו"ר, וקיום המצוה הוא בבן ובת, ולא קיימת מצות פו"ר, ולכן מדיני אי אתה מסתלק, ואמר לו הקב"ה עלה אל הר העברים הזה ודו"ק.

ו) עוי"ל, עפ"מש"כ בספר ויאמר עזרא (בפרשתן), דאי ס"ל ארץ ישראל מוחזקת היא מאבותינו, בנות צלפחד נוטלות חלק בארץ, אך אי ס"ל ארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, אין להם חלק בארץ, ולכן נסתלק משה מדין בנות צלפחד, משום דס"ל דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו עיי"ש.

ולכאורה יש הוכחה דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, דאיתא במסכת סנהדרין (דף ע"ז), תניא, ר' סימאי אומר, מנין לתחיית המתים מן התורה, שנאמר וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען, לכם לא נאמר אלא להם (דמשמע שהבטיח הקב"ה לאבותינו אברהם יצחק ויעקב שיתן להם ארץ ישראל וכי להם ניתנה והלא לבניהם ניתנה אלא מלמד שעתידין לחיות ועתיד הקב"ה ליתן להם את ארץ ישראל), מכאן לתחיית המתים מה"ת עיי"ש.

וכתב בספר בגדי אהרן (פרשת בראשית דף י"ד מדפ"ס), דזה א"ש רק אי ס"ל דארץ ישראל אינה מוחזקת מימי האבות דאז ל"ש לומר לתת להם וע"כ דקאי לעתיד על התחיה, אבל אי ס"ל דארץ ישראל מוחזקת מימי האבות א"כ קאי לתת להם כפשוטו שמוחזקת מימי האבות, וליכא לימוד מכאן לתחית המתים עכ"ד, ולפי"ז מוכח ממה דילפינן תחיית המתים מה"ת מקרא וגם הקימותי את בריתי אתם וגו', דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו.

ובמסכת סנהדרין (דף ע"ז) איתא, מנין לתחיית המתים מה"ת שנאמר ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן, וכי אהרן לעולם קיים והלא לא נכנס לא"י שנותנים לו תרומה, אלא מלמד שעתיד לחיות וישראל נותנים לו תרומה מכאן לתחיית המתים מה"ת עיי"ש, ולפי"ז אי ילפינן מכאן תחיית המתים, שפיר י"ל דארץ ישראל מוחזקת מאבותינו.

אך י"ל דהקרא איתא לדרשת תנא דבי ר' ישמעאל (שם) דלכן כתיב לאהרן דבעינן שיהא דומיא כאהרן מה אהרן חבר אף בניו חברים עיי"ש, ובספר מאמר מרדכי (פרשת וירא) כתב הטעם

דצריך שיהא הכהן תלמיד חכם, משום דכהנים הוי שלוחי דרחמנא ולכן צריך שיהא חשוב ות"ח עיי"ש. וכעין זה כתב בספר פלח הרימון (אופן י') בשם ספר יד יוסף (פרשת אמור), דאם כהני הוי שלוחי דרחמנא צריך הכהן שיהיה צדיק במעשיו בלתי שמץ פסול, דכן דרכו של הקב"ה דשלוחו מלאך ה' צבקות, משא"כ אם כהנים הוי שלוחי דידן ואנו עושין שליחות בכל אדם, אז כל כהן יכול לעשות העבודה ולהקריב עיי"ש.

ועד"ז כתב בספר מגדול דוד (פרשת וישלח) לפרש מה דכתיב במלאכי (פרשה ב-ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת רצ"ל שישמור כל מצוות התורה, ועוד זאת ותורה יבקשו מפיהו שצריך ג"כ שיהא ת"ח ולמדן, ומפרש הכתוב הטעם כי מלאך ה' צבקות הוא, רצ"ל דהוי שלוחו של הקב"ה לכך צריך שיהא יר"ש מרבים עיי"ש.

ואיתא בספר מגלה עמוקות (סוף אופן קצ"ג), דהטעם שנענש משה רבינו ולא זכה ליכנס לא"י, בשביל חטא דמכירת יוסף, כיון דעיקר הגורם במכירת יוסף היה לוי כדאיתא בילקוט (רמז קנ"ח), ומשה בא משבט לוי, ולכן אמר לו הקב"ה רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, רב הוא יוסף הצדיק, חטא מכירתו בכסף הוא שלך, אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, ורמז לו חטא מכירת יוסף בדבר הזה דייקא דכתיב גבי מכירת יוסף נסעו מזה עיי"ש.

ו) עיי"ן בספר שער החצר (ס' תל"ז) שכתב דאע"ג דגם שמעון היה בעצת המכירה עם לוי, מ"מ משמעון כבר נפרע ממנו יוסף בעצמו, כמו שנאמר ויקח מאתם את שמעון וגו' ולוי לא נענש עוד ע"ז, לכן נענש מרע"ה שלא נכנס לא"י עיי"ש.

ובהואיל משה (שנת תשע"ח אות קפ"ב) הבאנו עמ"ש"כ השפע חיים דצ"ל בגליון ישראל סבא (גליון ע'), לפרש הויכוח שהיה בין יוסף להשבטים, דהנה הכתוב אומר וישנאו אותו על חלומותיו ועל דבריו, ולכאורה צריך להבין מה חטאו של יוסף במה שחלם שיהיה מלך שישנאו אותו בשביל זה, ועוד קשה, דאיתא במסכת שבת (דף ע"ג), אמר ר' חמא בן גוריא אמר רב, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שהרי בשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יתור משאר בניו, נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים עיי"ש.

מבואר מזה דשנאת השבטים על יוסף היה על הכתונת פסים שעשה לו יעקב אבינו, והרי הכתוב אומר דשנאתם היה על החלומות ועל דבריו, אולם יש ליישב דשניהם אמת דטענתם היתה כיון דלבש הכתונת פסים דהוא בגדי כהונה, אינו ראוי להיות מלך, וכדאיתא בירושלמי (שקלים פ"ז מ"א) אין מושחין כהנים למלכים עיי"ש.

והטעם דא"א לכהן להיות מלך, י"ל דתליא אי ס"ל כהנים שלוחי דרחמנא נינהו או שלוחי דידן, דהנה זה ודאי דמלך הוא שליח דרחמנא דכתיב כי לה' המלוכה, ואם נאמר

אך יש להעיר, דאיתא בשבת (ע"ה), שוחט משום מאי מחייב (שחיטה) במלאכת המשכן היכא ומאי עבידתיה אי מעורות אלים מאדמים למה לי בהו שחיטה בחניקה נמי סגי, רב אמר משום צובע (שצובע את הבשר של בית השחיטה וצביעה הואי במשכן אב מלאכה) עיי"ש, ומעתה אי שוחט חייב משום צובע, א"כ גם בשוחט בן פקועה איכא חילול שבת משום צובע.

אך י"ל, דאיתא (שם), צובע במאי ניחא ליה (להאי שוחט בצביעת הבשר), ניחא דליתווס בית השחיטה דמא (שיהא צובע בדם) כי היכי דליחזוהו אינשי (שנשחטה היום) וליתו ליזבנו מיניה עיי"ש, ולפי"ז בשוחט שלא למכור הבשר הוי הצביעה מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור לר"ש עכ"ד.

מבואר מזה, דיוסף ס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, ולפי"ז שפיר י"ל דעדיין חומרת ב"נ עליהם, ולא קשה היאך שמרו את השבת דשחטו בן פקועה, וליכא חילול שבת משום צובע, דבשוחט שלא למכור הבשר הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור עליה, משא"כ השבטים ס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, ומעתה אי אפשר לומר דיש להם חומרת ב"נ, ושמרו את השבת משום דשחטו בן פקועה, דעכ"ז איכא חילול שבת משום צובע, וע"כ דיצאו לגמרי מדין ב"נ.

ובזה יתבאר מאמר המדרש, דכאשר נסתלק משה מלדון בענין בנות צלפחד, משום דס"ל דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, משום דהיה להאבות קודם מתן תורה דין ב"נ, וב"נ אינו קונה בחזקה, א"כ הצדק הוא עם יוסף, ושלא כדת חלקו השבטים על יוסף, ולכן מדיני אי אתה מסתלק, ואמר לו עלה אל הר העברים הזה ודו"ק.

(ח) עוי"ל, עפ"מ ש"כ בספר ויאמר עזרא (בפרשתן), דלכן נסתלק משה מדין של בנות צלפחד, משום דס"ל דקידושי רחל היו באיסור שתי אחיות, ולפי"ז יוסף בא מביאה פסולה, ופסול יוחסין אינו ראוי לירש בארץ ישראל, דכתיב בפרשת לך (פרשה י"ז-ח) ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו את כל ארץ כנען וגו', ואיתא במסכת יבמות (דף ק:) ולזרעך אחריו קאי על זרעו המיוחס אחריו עיי"ש, וה"ה לענין ירושת הארץ רק זרע כשר ומיוחס המה ראוי לירש בארץ, ולכן נסתלק משה מדין כיון דהם באים משבט יוסף ואינם ראויים לירש בארץ עכ"ד.

ונודע קו' המפרשים דהיאך לקח יעקב שתי אחיות, כיון דהאבות שמרו כל התורה עד שלא ניתנה, וכתב בספר שערי שמים (שער י"ז), דאיתא במסכת סנהדרין (דף נ"ז:), כל ערוה שבית דין של ישראל ממיתין עליה, בן נח מוזהר עליה, אין בית דין של ישראל ממיתין עליה (כגון חייבי כריתות אחות ואביו ואחות אמו ואשת אחיו ואשת אחי אביו ואחות אשתו), אין ב"נ מוזהר עליה דברי ר' מאיר (ר' מאיר אליבא דר' עקיבא אמרה דנפקי ליה עריות בבני נח מעל כן יעזב איש וגו' והתם חייבי מיתות הוא דכתיב, וחכ"א הרבה עריות יש (כגון כל חייבי כריתות) שאין בית דין של ישראל ממיתין עליהן, ובן נח מוזהר עליהן (דלרבנן אתרבו בני נח מאיש איש לכל האמור בפרשה וד' לא דריש איש איש לרבווי) עיי"ש.

דכהנים שלוחי דידן נינהו, א"כ כיון דמלוכה הוא שליח דרחמנא, והוא במעלה יותר גדולה, אין ראוי לכהנים שיתערבו בו, כיון דהם אינם במעלה זו שיהיו שלוחי דרחמנא, משא"כ אי ס"ל כהנים שלוחי דרחמנא נינהו, שפיר י"ל דגם כהן יכול להיות מלך.

ולפי"ז י"ל דיוסף סבר כהנים שלוחי דרחמנא נינהו, לכן שפיר אפשר להיות מלך, והשבטים סברי כהנים שלוחי דידן נינהו, וא"א לכהן להיות מלך, ולזה אמרו המלך תמלוך עלינו, כיון שאתה כהן א"א להיות מלך עכ"ד.

ובזה יבואר המדרש, דאמר הקב"ה למשה, מאחר שאתה מסתלק מדין, משום דס"ל דא"י אינה מוחזקת מאבותינו, והו"ל רק ראוי, ובכור אינו נוטל פי שנים בראוי כבמחזק, וההוכחה דארץ ישראל אינה מוחזקת הוא דילפינן תחיית המתים מקרא וגם הקימותי וכו"ל, ולא ילפינן מקרא ונתתם ממנו וגו', דזה אתיא ללמד דבעינן כאהרן, ומינה דכהנים המה שלוחא דרחמנא, ומעתה לא צדקו השבטים במה שדנו את יוסף, אז א"ל הקב"ה דמעתה מדיני אין אתה מסתלק כיון דשלא כדין ציערו ומכרו את יוסף, ולכן לא תכנס לארץ ישראל אלא עלה אל הר העברים הזה ודו"ק.

(ז) עוי"ל עפ"י הנ"ל, דהטעם דמשה נסתלק מדין בנות צלפחד, משום דס"ל ארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, ובנות צלפחד אין להם חלק בארץ.

ובספר פרשת דרכים (דרוש א') כתב, דזה דא"י הוה מוחזקת מאבותינו או לא, תליא אם היה להאבות קודם מתן תורה דין ב"נ או ישראל, דכיון דהקב"ה אמר לאאע"ה קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה, ואיתא במסכת ב"ב (דף ק:) דאאע"ה קנה הארץ בחזקה דהילוך.

וכל זה א"ש רק אי היה לו לאאע"ה דין ישראל אז י"ל דקנה בחזקה דהילוך, אבל אם היה לו דין ב"נ הרי ב"נ אינו קונה בחזקה כדאיתא במסכת ב"ב (דף כ"ה:), ואז אמרינן דא"י אינו מוחזקת מאבותינו עכ"ד.

ובספר דורש טוב (דרוש ל"ד) כתב, לפימ"ש"כ המזרחי (פרשת וישב), דמה שהוציא יוסף דיבת השבטים שאוכלין אבר מן החי, היינו שהם אכלו בהמה המפרכסת, דסברו דכיון דיצאו מדין ב"נ להיות כישראל, א"כ בשחיטה תליא מילתא ונפיק מכלל אבר מן החי, אבל יוסף סבר דעדיין דינם כב"נ ואסורים במפרכסת כדין ב"נ דבמיתה תליא מילתא עיי"ש.

אמנם לכאורה לשיטת יוסף דס"ל דעדיין חומרת ב"נ עליהם קשה, היאך שמרו האבות את השבת הא ב"נ ששבת חייב מיתה, ותירצו ששחטו בשבת בן פקועה, וממנ"פ קיימו את השבת, דלדין ישראל אינו טעון שחיטה ולא חללו שבת, ולדין ב"נ צריך שחיטה ולא שבתו בשבת.

אך אי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, אז לא ילפינן דהגאולה יהיה על ידי שליח, אלא הגאולה צריך להיות על ידי הקב"ה בעצמו עכ"ד.

מבואר מזה, דאי ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, אז י"ל דגם עלה בא לרבות שגאולתן יהיה על ידי שליח, ולא דוקא ע"י הקב"ה בעצמו, אך אי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, אז לא ילפינן דהגאולה יהיה על ידי שליח, והגאולה צריך להיות ע"י הקב"ה בעצמו.

ומעתה מבואר דברי המדרש, דהקב"ה אמר למשה, כיון דמדינן של בנות צלפחד אתה מסתלק, משום דס"ל דיוסף בא מביאה אסורה ואינו ראוי לירש בארץ, וע"כ דס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, ולפי"ז גם עלה היינו שיוציאם על ידי שליח, וכשלא כדן עשית במה שסירבת לילך בשליחות המקום, ולכן מדיני אי אתה מסתלק, אלא עלה אל הר העברים ודו"ק.

(ט) עוי"ל עפ"י הנ"ל, דהטעם דמשה נסתלק מדין בנות צלפחד, משום דס"ל ארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, ובנות צלפחד אין להם חלק בארץ, והבאנו מש"כ בספר פרשת דרכים, דלכן אינו מוחזקת מאבותינו, משום דהיה להם דין ב"נ וב"נ אינו קונה בחזקה.

ואיתא בעשרה מאמרות שכתב בסוד הכתוב ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה, דמילת שמה הוא אותיות משה, שבשביל שהרג את המצרי שמתי לך מקום בחו"ל אשר שמה ינוס משה לערי מקלט עיי"ש.

ובספר חמודי צבי (פרשת קרח) הביא מש"כ המפ', דאיתא במסכת סנהדרין (דף נ"ה:), א"ר חנינא, עכו"ם שהכה את ישראל חייב מיתה עיי"ש, ולפי"ז שפיר עשה משה כדן בזה שהרג את המצרי כיון שהכה את ישראל, אך זה ניחא רק אי נימא כדעת הסוברים דגם קודם מתן תורה מעת שקיבל אאע"ה על עצמו עול תורה ומצות יצא לגמרי מדין ב"נ, ויש לו ולזרעו אחריו דין ישראל לכל מילי, שפיר דנתחייב המצרי מיתה בשביל שהכה את ישראל, אבל אי נימא דעד מתן תורה לא יצאו מכלל ב"נ, והמצרי שהכה את העברי, הרי הוא כב"נ שהכה ב"נ חבירו דאינו חייב מיתה, ומשה עשה שלא כדן בזה שהרג את המצרי עכ"ד.

ובזה יתבאר מאמר המדרש, דכאשר נסתלק משה מלדון בענין בנות צלפחד, משום דס"ל דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, משום דהיה להאבות קודם מתן תורה דין ב"נ, וב"נ אינו קונה בחזקה, ומעתה דס"ל דהיה להם דין ב"נ קודם מ"ת, אז אמר לו הקב"ה דמעתי מדיני אי אתה מסתלק, כיון שעשית שלא כדן בהריגת המצרי, ולכן לא תכנס לארץ ישראל, אלא עלה אל הר העברים הזה ודו"ק.

ולפי"ז י"ל דיעקב ס"ל כר' מאיר דאין ב"נ מוזהר על זה, וכיון שהיה להאבות דין ב"נ כמש"כ בפרשת דרכים, הותר ליעקב לישא שתי אחיות עכ"ד.

אמנם כתב שם (שער ט"ו) ד"ה ולבאר, דפלוגתא ר"מ וחכמים תליא אי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, דרבי מאיר ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם ולא דרשינן איש איש, ולא איתרבי ב"נ לחייבי כריתות, וחכמים ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם ומרבינן מאיש איש דב"נ הוזהרו אף בעריות שיש בו כרת עיי"ש.

והטעם על מה שנגזר על משרע"ה שלא יכנס לארץ ישראל, כתב בילקוט ראובני שהוא בשביל שסירב ללכת למצרים ואמר שלח נא ביד תשלח, כדאיתא במד"ר ויקרא (פרשה י"א-י), א"ר שמואל בר נחמן, כל שבעת ימי הסנה היה הקב"ה מפתה למשה שילך בשליחותו למצרים, הה"ד גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך אל עבדך הרי ששה, ובשביעי אמר לו שלח נא ביד תשלח, אמר לו הקב"ה משה את אומר שלח נא ביד תשלח, חייך שאני צוררה לך בכנפך, אימתי פרע לו, ר' לוי אמר כל ז' ימי אדר היה משה מבקש תפלה ותחנונים שיכנס לא"י, ובשביעי אמר לו כי לא תעבור את הירדן הזה עיי"ש, וכן איתא במדרש תנחומא פרשת ואתחנן (אות ר') עיי"ש.

ואיתא במדרש רבה שמות (פרשה ג-ד) עה"פ ויאמר משה אל האלקים מי אנכי וגו', אריב"ל, משל למלך שהשיא את בתו ופסק ליתן לה מדינה ושפחה אחת מטרונות (שרית ואדונית) ונתן לה שפחה כושית (מבני חם הנמכרים לעבדי עולם), א"ל חתנו לא שפחה מטרונות פסקת ליתן לי, כך אמר משה לפני הקב"ה, רבון העולמים, כשירד יעקב למצרים לא כך אמרת לו אנכי ארד עמך מצרים ואנכי אעלך גם עלה, ועכשיו אתה אומר לי לכה ואשלחך אל פרעה, לא אנכי הוא שאמרת לו ואנכי אעלך גם עלה עיי"ש.

וכתבו המפ' דזה היתה כוונת משה שאמר וכי אוציא את בני ישראל ממצרים, היינו דמשה טען כי הקב"ה הבטיח ליעקב ואנכי אעלך גם עלה, ולא על ידי שליח, כי רצה שהקב"ה בעצמו יגאלם דבכך יהיה גאולת עולם, שהרי מעשי הקב"ה המה נצחיים ודבר אלוקינו יקום לעולם, וכדכתיב בישעיה (פרשה מ"ח-י"ז) ישראל נושע בה' תשועת עולמים, ולכן אמר שלח נא ביד תשלח, ועיין בתרגום יונתן בן עוזיאל שכתב, דהיינו ביד פנחס דחמי למשתלחא בסוף יומיא, שהתחנן שיהא גאולת עולם ע"י אליהו כפי שעתיד להיות בקץ הגאולה עכ"ד,

ובספר חוזה דוד על תהלים (מזמור ק"א) ד"ה הטעם הד' כתב, דהקב"ה אמר ואנכי אעלך גם עלה בכפילא, דהיינו שהקב"ה בעצמו יגאלם, או גם עלה דהיינו שיוציאם ע"י שליח, אך כ"ז הוא רק אי ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם.

ובספר עין פנים לתורה (אות מ"ט) כתב, דלכאורה קשה מאי פריך הש"ס דנימא עשה דוחה ל"ת הא לא הוי בעידנא, דקדושת הקודש הכשר נסתלק מיד בגרון וכסברת התוס' במסכת מנחות (דף ס"ט), ואילו איסור הקודש הפסול ישנו גם במעיים, ולפי"ז י"ל דלכן לא אמרין עשה דוחה ל"ת.

אך בחידושי במק"א כתבתי דסברת התוס' מנחות הנ"ל דאע"ג דבליעה אינה עושה עיכול ואכתי חשיב אוכל עכ"ז בתרומה הקדושה מתחללת ומסתלקת ע"י הבליעה, דבר זה תלוי בפלוגתא דאמוראי במסכת נדרים (דף כ"ט), אי קדושת הגוף פקעה בכדי או לא עיי"ש.

ולפי"ז אי ס"ל דקדושת הגוף לא פקעה בכדי, וא"כ אין קדושת הקודש הכשר מסתלק בגרון רק ישנו גם במעיים, וא"כ הוי שפיר בעידנא ושפיר פריך הש"ס נימא עשה דוחה ל"ת, וע"כ מוכח מכאן דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, משא"כ אי ס"ל דקדושת הגוף פקעה בכדי, א"כ י"ל עשה דוחה ל"ת שבמקדש, והטעם דכאן לא אמרין עשה דוחה ל"ת משום דלא הוי בעידנא.

וכתב בספר קדושה משולשת (קדושה א' אות ח') וז"ל, דלמ"ד בכל דוכתי דקדושה הראשונה לא קדשה לעתיד לבא, לאו דוקא בשביל החורבן של האומות רק כל היכא דהדבר נתבטל ונחרב מעבודתו כגון שעבר איזה זמן מהזמנים שלא נתעבד בהו הקדושה או פרחה הקדושה מהם, ומאן דסובר קדשה לעתיד לבוא הוא סובר דקדושה איננה על זמן וכל שחלה על דבר אחד איזה קדושה אותה הקדושה היא עולמית ולא נפקעו אף אם יעמדו ימים רבים בלי עבודת הקדושה, וכמו דמצינו בכמה דוכתי דקדושת הגוף לא פקעה בכדי עכ"ל עיי"ש.

וכתב בספר הדרת מרדכי (דף ט) ובספר חסד לאברהם (פרשת אחרי) דאי ס"ל דא"י הוא מוחזקת מאבותינו ונתקדש מהאבות, אז ס"ל דקדושה ראשונה קדשה גם לעתיד, אבל אי ס"ל דאינה מוחזקת מאבותינו, אז ס"ל דקדשה לשעתה ולא לעתיד לבוא עכ"ד.

ובזה יתבאר מאמר המדרש, דכאשר נסתלק משה מלדון בענין בנות צלפחד, משום דס"ל דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, א"כ ס"ל דקדשה לשעתה ולא לעתיד לבוא, וקדושת הגוף פקעה בכדי, ולפי"ז י"ל עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ומהני תשובה על חטא דע"ז, ושפיר יצאו בזמן, וכשלא כדין עשית במה שסירבת לילך בשליחות המקום, ולכן מדיני אי אתה מסתלק, אלא עלה אל הר העברים ודו"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com

י' עוי"ל עפ"י הנ"ל, דהטעם דמשה נסתלק מדין בנות צלפחד, משום דס"ל ארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, ובנות צלפחד אין להם חלק בארץ.

ובספר ערבי נחל (דרוש ב' לפסח אות ד') כתב, דלכן יצאו בני ישראל ממצרים קודם שנשלמו הד' מאות שנים שנגזר עליהם, לפי"מ דאיתא במסכת סנהדרין (דף צ"ח). על הגאולה האחרונה שאנו מצפים לה, זכו אחישנה לא זכו בעיתה, רצ"ל כשיזכו מעשיהם ויעשו תשובה תבוא הגאולה קודם העת, משא"כ אם לא יזכו ח"ו, הגאולה מתאחרת עד עת הקבוע, וככה היה גם בגלות מצרים כי היו שני גאולות שאם היה בעיתה היה מתאחר עד ד' מאות שנה, אלא לפי שזכו ישראל ועשו תשובה כמבואר במד"ר פרשת שמות (פרשה א-ל"ו) בפסוק וירא ה' את בני ישראל הוי שעשו תשובה בסתר עיי"ש, ולכן זכו ונתקיים בהם אחישנה ונגאלו קודם העת הקבוע עיי"ש.

אך כ"ז א"ש אי ס"ל דתשובה מועלת לע"ז, וכמו שדן בזה בספר כפות תמרים עמ"ס יומא (דף פ"ו), דאי תשובה מהני גם על ע"ז שפיר י"ל דלכן יצאו קודם הזמן משום שעשו תשובה, אך אי ס"ל דעל חטא ע"ז לא מהני תשובה, א"א לומר דיצאו קודם הזמן מפני שעשו תשובה, דהא היו אז במצרים עובדי ע"ז ועל חטא דע"ז לא מהני תשובה.

ובספר פרדס יוסף (פרשת שמיי) עה"פ בני אהרן הנותרים, הביא מה ששמע מפ"ק של הגה"ק מאוסטראווצא זצ"ל, בטעם הדבר דלא מהני תשובה על חטא דעבודה זרה, עפמ"כ קמאי דהא דמהני תשובה הוא מטעם עשה דוחה ל"ת, וכדאיתא במסכת יומא (דף פ"ו). גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה, וכיון דקיי"ל אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש לכן גבי חטא דעבודה זרה שכביכול הרים יד כלפי מעלה בקדוש ונורא שמו יתברך, הו"ל כל"ת שבמקדש, ושוב אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ולכן לא מהני תשובה על חטא דעבודה זרה עיי"ש.

ואיתא במסכת זבחים (דף צ"ז), תנו רבנן, כל אשר יגע, יכול אפילו שלא בלע, ת"ל בבשרה עד שיבלע בבשרה, יקדש להיות כמוה, הא כיצד, אם פסולה היא תפסל ואם כשרה היא תאכל כחמור שבה [ופירש"י (פסחים דף מ"ה). בשר חולין או שלמים שזמן אכילתו מרובה מחטאת ונגע בחטאת יקדש להיות כמוה, שאם פסולה היתה החטאת כגון פיגול או פסול אחר, תיפסל אף זו שבלעה ממנה, ואם כשרה היא, החטאת מהניא לבולעת הימנה לאסור באכילה אלא כחמור שבה כחומר החטאת שנבלע בה לפני מן הקלעים ולזכרי כהונה וליום ולילה אחד] ופריך ואמאי (תיפסל משום האי פורתא) ונתיי עשה (דואכלו אותם וכשירה) ולידחי את ל"ת (דלא תאכל דפסולה), ומשני אמר רבא אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש עיי"ש.